

LA GRALLA «AL NORD DEL LLOBREGAT»

Aquesta comunicació és una digressió de les «Cobles del Corredor», p. 51 d'aquest mateix recull. Ens ha semblat que valia la pena estendre's una mica sobre la presència de l'instrument penedesenc als voltants del Corredor. D'ençà la troballa de la fotografia de les gralles de Mataró,¹ la presència de grallers a Mataró, a principis del segle xx (segurament uns anys abans i tot) ha mogut a curiositat; no és normal que un instrument pòpular aparegui en la seva versió més evolucionada en una zona sense continuïtat espacial amb l'originària de l'instrument² ni sense cap precedent.³ Que no n'hagués quedat pràcticament memòria, contribuïa a augmentar el misteri.

A més dels testimonis dels nostres informants, disposem de dues fotografies, i de dos relats escrits,⁴ els Cabots en formació de gralles, c. 1910 (i el relat d'en Cabot), i els Formigues en formació de gralles, abans de 1925 (amb el relat d'en Bros Formiga). Ens mereix molt més crèdit l'explicació de Salvador Vives, transmesa tant per les ressenyes de l'OCPC⁵ com per la seva filla Isabel, que no la dels Formigues.

En primer lloc, en Cabot, el 1927, està quasi retirat; no té cap motiu per mentir als missioners de l'OCPC, ni encara menys als de ca seva; el seu relat, doncs, és més humil i desinteressat que el dels Formigues. I aporta un element que als Formigues no els convenia explicar, ni segurament podien: el nexa entre el Penedès i les gralles al Corredor. I a més, l'instrumentari de les gralles de Mataró, o sigui, dels Cabots en formació de gralles, és congruent amb l'època en què situariem els fets, c. 1890, quan en Bros Formiga és encara un infant.

En un altre ordre de coses, hi ha motius per sospitar que els missioners de l'OCPC, o no entengueren el que els van explicar al Vallès sobre els Cabots o, més aviat, foren expressament enganyats en tot el que hi feia referència.⁶ Tampoc no els afectava; ells, sobretot, recollien tonades.⁷

La història, en resum, és així:⁸

Un any per Carnestoltes, després de 1880, a Sant Vicenç de Montalt⁹ varen llogar, *ademés d'ells* [dels Cabots], una cobla de gralles de Roda de Berà. Els Cabots no havien sentit mai aquells instruments, però van pensar que allò els convenia. Van parlar amb els músics de Roda, i van aprendre a tocar la gralla. A l'aplec del Corredor de l'any següent van sorprendre tothom i van tenir un gran

èxit. Uns altres músics que també hi eren es van engelosir, i van anunciar que a l'any següent ells també tocarien aquells instruments. Arribat el dia, enmig d'una gran expectació, eren en com uns empostissats, els uns al davant dels altres. Primer van tocar els altres, sense suc ni bruc i quasi no se'ls va sentir; després van tocar els Cabots, i van agradar tant que els altres se'n van anar del ball, avergonyits.

No podem precisar més la data d'aquests esdeveniments; la fotografia (sembla que d'abans de 1910) ens mostra els Cabots equipats amb dues gralles llargues de claus (Nofre, Barcelona a partir de 1893) i una de dolça, (Casellas, Vilanova a partir dels anys seixanta del segle XIX), i un redoblant francament pla, corresponent també a l'època del tomb de segle.

Tampoc no sabem quins podien ser els integrants de la cobla abans de la fotografia, si és que no eren ja els mateixos; en principi sembla clar que els germans d'en Salvador Vives ja haurien deixat de fer de músics quan els Cabots descobreixen la gralla. N'acabarem de parlar més avall. Ara ens convidrà tornar a les circumstàncies de la invenció de la gralla en aquesta zona.

¿Dues formacions musicals per al Carnestoltes de Sant Vicenç?

Sí, però no per als mateixos actes. És claríssim que els grallers hi eren per tocar el ball. ¿I els Cabots en formació de flabiolaires?. Evidentment, per tocar les Gitanes.

Però, ¿què hi feien aquests grallers (aparentment els Flassadencs, una de les millors agrupacions de l'època¹⁰) tocant en un llogarret a 200 Km de casa seva, en uns dies de tanta demanda de músics? No tenim cap altra notícia de la contractació de grallers tan lluny de la seva terra, i la mateixa sorpresa produïda per l'actuació primer dels Flassadencs i després dels Cabots és prova suficient del caràcter inoït de la gralla a la nostra contrada. Per altra banda, l'èxit de les gralles dels Cabots, mantingut durant molts anys, i d'alguna manera també el dels seus imitadors (vegeu més avall), pràcticament ens assegura que no van tornar a contractar-se grallers de fora. Tot plegat fa pensar que la vinguda dels grallers de Roda a Sant Vicenç fou un fet excepcional i que tingué repercussions a la zona precisament perquè entre els qui els escoltaren hi havia en Salvador Vives.

Hom pot preguntar-se per què uns grallers, i per què aquests. No tenim, de moment, cap dada.

Es pot especular amb alguna raó de parentiu o de paisanatge, de vinculacions personals entre gent d'aquí i gent de Roda. L'estesa del ferrocarril primer, i la fil·loxera immediatament després, van abocar al Maresme molts immigrants del Penedès; no seria estrany que algun fes venir els músics del seu poble d'origen

al seu poble d'adopció... Hi ha també el que de moment s'ha de considerar una casualitat; els grallers dels Flassadencs es deien Vives, com en Cabot; posat que se sap que son pare venia d'Arenys de Munt, potser eren els Vives de Roda de Berà els que procedien del Maresme... O potser no es tracta de res de tot això; cap a 1884, Salvador Vives podria haver estat en quintes, i haver servit cap a la banda de Tarragona...

«Van parlar amb els músics de Roda i van aprendre a tocar la gralla.»

En qualsevol cas, Salvador Vives hauria d'haver pogut tenir una relació privilegiada amb els grallers de Roda, o amb alguns altres de competència professional equivalent:

Tot i les provades capacitats musicals d'en Cabot, no sembla factible que només amb unes converses durant la coincidència en el Carnaval de Sant Vicenç, un comparet de Mataró aconseguís els instruments i els coneixements necessaris per aprendre a tocar la gralla i a fabricar inxes, per ensenyar uns companys i per acabar muntant una cobla de grallers d'èxit.

«Uns altres músics que també hi eren es van engelosir, i van anunciar que ells també tocarien aquests instruments.»

Eren els Formigues, és clar. Almenys això és el que cal pensar a la vista de les seves declaracions als missioners de l'OCPC, i del fet que tots els grallers coneguts a la zona en el període 1900-1950 s'haguessin format o a l'ombra dels Cabots o a la dels Formigues.

I que trenta o quaranta anys més tard del fet de Sant Vicenç (1928), havent quedat des de feia temps sense competència en matèria de gralles, els Formigues fossin encara tinguts per uns grallers mediocres en comparació amb les seves interpretacions de flabiol, abona la tesi que en Salvador Vives va disposar d'un guiatge sòlid en la seva iniciació a la gralla.

El bagatge musical inicial dels Cabots i dels Formigues havia de ser molt igual (dues bones cobles de bons flabiolaires, consolidades i famoses; si de cas, amb avantatge per veterania dels Formigues). Uns i altres foren sorpresos, en el seu terreny, per una formació instrumental que no havien sentit mai. Uns i altres decidiren adoptar la gralla, i se'n proveïren del constructor Nofre, de Barcelona.¹¹

La diferència en els resultats interpretatius, mantinguda segons sembla fins al final,¹² només pot raure en com van aprendre a tocar la gralla els uns i els altres. Tot un exemple per als que, encara avui, es pensen que n'hi ha prou amb ser músic per poder tocar correctament els instruments populars.

Les Galles de Mataró, o els Cabots en formació de galles, c. 1910.

LES COBLES DE GRALLERS DEL CORREDOR

Tenim, doncs, dues cobles de grallers d'aquí, actives almenys des de la darrera dècada del segle XIX. Ara com ara no estem en condicions de detallar gaire, però sí d'apuntar-ne alguns trets generals bàsics.

1. Es tractà en tot cas de cobles de flabiolaire preexistents, que adoptaren la formació de gralles per a determinades llogues de ball. Tanmateix amb la formació de flabiols continuaren tocant, no sols les ocasions antigues (gitanes, bastons, gegants...) sinó també balls del dia. No tenim cap explicació per a aquesta duplicitat; tan sols algunes evidències i suposicions:

- Les llogues, a l'època, són sempre un còmput de jornals. A tocar gralles són tres o quatre, mentre que amb el flabiol poden ser tres, dos, fins i tot un.

- Es pot suposar que les peces noves s'aprenen tant amb el flabiol com amb la gralla; fins i tot que primer són assegurades amb els flabiols i després tretes amb les gralles. En tot cas, no hi ha cap notícia que els repertoris-ocasions antics fossin mai interpretats amb les gralles.

- És possible que hi hagués un component de tipisme del flabiol associat a determinades llogues, com per exemple en l'acompanyament dels gegants a ciutat. Però sembla molt més probable que en formació de gralles senzillament no itineressin, a imitació de les orquestres i de la majoria de les cobles de sardanes. De fet, sembla haver-hi hagut una voluntat explícita de fer amb les gralles alguna cosa que semblés més distingida que el que solien fer amb els flabiols;¹³ per exemple, sovint els veiem a les fotografies amb espartenyas i en mànigues de camisa, a tocar el flabiol, mentre que quan van amb les gralles sempre porten americana i sabates...

2. N'hi hagué un màxim de dues simultàniament, corresponents a les dues escoles, els Cabots i els seus successors de la colla del Ros, i els Formigues i els seus successors, els de Collsabadell.

3. Tot i que hi ha notícies evidents de l'actuació d'aquestes cobles de grallers en el seu entorn més immediat, sembla que el mercat principal el tenien prou més lluny. Els Cabots pleguen les gralles, aparentment, quan queden sense vehicle propi...¹⁴ Les grans campanyes dels Formigues¹⁵ recorrien el Montseny de banda a banda, del Congost i resseguint el Pla de la Calma fins al Pla de les Arenes. Una clientela, doncs, estesa per unes terres que fa molts anys que són deshabitades; no hi ha pràcticament manera de saber res dels llocs i ni de les circumstàncies en què actuaven.¹⁶

4. Aquestes cobles de grallers envelleixen i moren amb els seus músics, com el món rural manufacturer a què pertanyien. A diferència del que va passar en altres zones, la gralla no va tenir aquí cap reducte ritual o folkloritzat que li

permetés sobreviure als canvis en el món rural dels anys cinquanta i seixanta del segle xx.¹⁷ De fet, quan desapareix la darrera de les cobles, abans de 1955, la formació porta ja més de trenta anys perdent gas, en aquestes terres.

5. La represa contemporània de la gralla a banda i banda del Corredor, iniciada a Mataró el 1979, s'ha de considerar, doncs, una implantació i no una recuperació. Com no podia ser altrament. Per un costat, el darrer graller conegut d'aquesta zona mor el 1955, i no s'han conservat ni els instruments, ni els repertoris, ni les ocasions d'actuació d'aquells grallers de les primeres dècades del segle xx. Per altre, la difusió contemporània de la gralla s'ha fet a partir de la versió seca de l'instrument, i en relació a l'univers dels seguicis festius i de l'animació de carrer, un terreny com hem vist radicalment aliè al que havia estat l'ús de la gralla a la nostra contrada.

Rafel Mitjans i Teresa Soler
Grup d'Estudis dels Garrofers, 2000

NOTES

- 1.- La fotografia de les gralles de Mataró romangué oblidada fins al 1979. Fou immediatament posada en coneixement d'estudiosos com Xavier Orriols, però no es va publicar, juntament amb un primer comentari, fins al 1985, a la revista dels *Garrofers* (Busqué 1985).
- 2.- Segons sembla, a l'època, el país de la gralla tenia per límit nord la línia Sitges-Igualada o, si es prefereix, el Llobregat.
- 3.- Cosa que, vista l'evidència fotogràfica, no ha estat obstacle per a ser adduïda com a justificació de la tradicionalitat de la gralla fora de les seves comarques d'origen, especialment en els anys vuitanta del segle xx. D'aquí el títol que hem posat a aquest capítol.
- 4.- Vegeu OCPC - Materials VIII.

- 5.- Val a dir que Amades, en redactar l'enquesta de l'OCPC a Salvador Vives (5-II-1928), té massa present i concedeix massa crèdit al que havia escrit dels «Viles» (1927), de manera que el seu relat en surt molt deturpat per la insistència a encaixar-hi una «rivalitat» que no sembla haver existit mai; els anomenats Vilà (un d'ells, veí d'en Salvador Vives) són, precisament, dos dels seus companys de cobla a l'única fotografia coneguda de les gralles de Mataró.
- 6.- Se'ns escapen les raons d'aquest engany. En tot cas, a part del testimoni dels nostres informants, hi ha proves documentals de la falsedat d'algunes de les informacions que els missioners de l'OCPC diuen recollir dels Formigues i dels «Viles»; ¿el Ros va anar a tocar, uns mesos després de parlar amb Amades, amb un home que «feia anys que era mort» [en Cabot]?
- 7.- Per altra banda i ja des de l'època de l'OCPC, hom s'ha complagut a trobar «gralles» des del Pallars fins al Combregar de Girona; que n'hi haguessin a Llinars o a Mataró seria, doncs, normal; fins i tot desitjable.
- 8.- L'explicació que donem es basa en el testimoni de familiars i veïns d'en Cabot, completats amb un detall (en cursiva) que apareix al text OCPC i que nosaltres no recollirem dels nostres informants.
- 9.- Antigament, Sant Vicenç de Llavaneres.
- 10.- FONTANALS 1994.
- 11.- La gralla de dues claus dels Cabots, però, permet especular si abans de les produccions d'en Nofre (1893-1895) no havien tocat amb algunes de les primeres gralles dolces, ideades a Vilanova c. 1868.
- 12.- La colla del Ros, continuadora en molts aspectes dels Cabots, era admirada per la precisió i la justesa en la seva formació de gralles.
- 13.- De fet, algun testimoni ens ha parlat de l'*orquestra de les gralles*, de que *feien com una orquestra...*
- 14.- Uns homes que no s'arronsaven per dues o tres hores de camí necessitaven la tartaneta per anar a tocar, i ja no els sortia a compte llogar-la. ¿On devien haver d'anar, a tocar?
- 15.- Documentades entre 1925 i 1928, però que possiblement venien d'abans i arribaren almenys fins a 1930.
- 16.- Tanmateix, Silvestre Massó Ripoll (1902-1987), flabiolaire de Sant Pere Cercada, recordava les gralles de Mataró [sic] tocant al Pla de les Arenes o a Sant Miquel de Cladells.
- 17.- Hi ha, però, notícies esparses de les quals no hem trobat ni explicació ni confirmació documental, com el record de Montserrat Baldevell (n. 1942) de son pare Salvador Baldevell preparant la gralla per anar a tocar a Barcelona, per la Mercè, cap a 1948 o 1950.

BIBLIOGRAFIA i FONTS

- ALBERT CORP, Esteve. *El Maresme de Dosrius estant (1914-1921)*, Rafael Dalmau/Caixa d'Estalvis Laietana (Barcelona-Mataró 1972).
- AMADES, Joan i PUJOL, Francesc. *Cançoners Popular de Catalunya: Diccionari de la dansa, dels entremesos i dels instruments de músics i sonadors*, vol. I, Fundació Rabell i Civils (Barcelona 1936).
- Arxiu dels Garrofers, fons d'enquestes de la tradició oral. Mataró.
- Arxiu fotogràfic de Ramon Arnau Comabella. Mataró.
- Arxiu Municipal de Mataró. Registres de Lliuraments 1924-1946.
- BUSQUÉ MAURÍ, Josep; BUSQUÉ BONAMUSA, Gràcia. «Notícia de les Gralles de Mataró», *La garrofa*, butlletí dels Garrofers ACP (Mataró 1985).
- Diversos autors. Monogràfic «La música tradicional a recés de la muntanya». *Aixa*, revista anual del Museu Etnològic del Montseny-La Gabella, núm. 4 (Arbúcies 1991).
- Fiestas de las Santas de Mataró en el Año de la Victoria* (pel·lícula, 1939). Filmoteca de la Generalitat de Catalunya, n/a 19.423; n/r 02235.v/01.
- FONTANALS, Blai (coord.), *Nosaltres els grallers*, Escola de Grallers de Sitges (Sitges 1994).
- GUANYABENS CALVET, Nicolau. *Mataró 1923-1982. Fotografia S. Carreras*, Mataró, edicions de l'Ajuntament (1995).
- GUANYABENS CALVET, Nicolau. *Els gegants de la ciutat de Mataró*, Patronat Municipal de Cultura (Mataró 1999).
- LLADÓ PASCUAL, Josep. *Festes i festetes d'Argentona*. Argentona, edicions de l'Ajuntament (1992).
- MITJANS, Rafel i SOLER, Teresa. «Dos segons de pel·lícula», *XVI Sessió d'Estudis Mataronins*, Museu-Arxiu de Santa Maria-Patronat Municipal de Cultura (Mataró 2000).
- Obra del Cançoners Popular de Catalunya (OCPC)*, Materials, volum VIII. Memòries de les missions de recerca per Joan Just-Josep Roma, Joan Amades i Baltasar Samper. A cura de Josep Massot i Muntaner. Publicacions de l'Abadia de Montserrat (Barcelona 1998).
- PELINSKI, Ramón. *Presencia del pasado en un cancionero castellanense: un reestudio musicológico*, Publicacions de la Universitat Jaume I/Servei de publicacions de la Diputació de Castelló (Castelló de la Plana 1997).
- ZAMORANO, Roger. *El sindicalisme forestal: els rodors*, Llibres del Segle/Museu Etnològic del Montseny-la Gabella (Gaüses/Arbúcies 2000).